

‘Yeni Türkiye’de pek de yeni birşey yok!

Tebessüm Yılmaz

Kadın — Hürriyet isteriz! Müsavat isteriz! Adalet isteriz!
Isteriz! Isteriz!..

Ramiz Burak, Cumhuriyet Gazetesi, 15 Nisan 1935, s.1.

Bugün 29 Ekim, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin cumhuriyeti ilan edişinin 95. yıl dönümü. Kemalist çevrelerin özellikle AKP'nin iktidara gelişinden bu yana her geçen gün dozunu arttıran “laiklik elden gidiyor”¹ kaygısı romantikleştirilen ve çarpıtılan bir cumhuriyet öykünmesine dönüşürken, AKP rejimi ve taraftarları ise “Yeni Türkiye” söylemiyle eski ile arasına set çektiğini iddia etmeye devam ediyor. Bu iddia, köklere yani Osmanlı'ya dönüş ifadeleriyle vücuda [geliyor](#). Hal böyleyken hem Kemalistlerin hem de rejim taraftarlarının iddia ve söylemlerine yakından bakmak gerekiyor.

Kopuş mu Süreklilik mi?

Bugün hepimizin malumu olduğu üzere TC'nin kurucu elitleri Osmanlı mirasını reddedip, geçmişle ilişkilendirilebilecek herşeyle arasına kalın bir duvar örmek istedi.² Özellikle erken cumhuriyet dönemi reformları (1923 -1945) yeni bir ulus, zihniyet ve ülke yaratma gayesiyle tepeden inmeci bir şekilde uygulamaya konuldu. Ancak resmi tarih yazımının iddia ettiğinin aksine söz konusu merkezileşme, uluslaşma ve liberalleşme hareketi Tanzimat dönemi ile başlamış, 2. Meşrutiyet dönemi ile ivme kazanmıştı; yani yaşanan sert bir kopuştan ziyade, bir süreklilik olduğunu gösteriyordu.

¹ G. Z. Kabakçı, “Neo-Kemalist Bir Hareket: Cumhuriyet Mitingleri”, *Selçuk İletişim*, 7, 1, 2011, s. 96-112.

² N. Toker ve S. Tekin, “Batıcı Siyasî Düşüncenin Karakteristikleri ve Evreleri: ‘Kamusuz Cumhuriyet’ten ‘Kamusuz Demokrasi’ye”, *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce*, c.3, s. 82-107.

Tanzimat ve Meşrutiyet aydınları, ulus-devletleşmenin tohumlarının atılmaya başladığı bu dönemlerde, sadece siyasi-ideolojik bir dönüşümün yeterli olmayacağını, sosyal yaşamın da dönüştürülmesi gerekliliğini vurguluyorlardı. Sosyal yaşam denilince de akıllara ilk gelen kadın ve aile oluyordu.³ Gözleri Avrupa’da olan ilerlemeci Osmanlı aydınları, Avrupa’daki kadın hareketine bakarak Avrupa’nın “ilerlemişliği” ile Avrupa’da kadının konumu arasında doğrudan bir ilişki kurmuş, ve kadını bu yeni roller üzerinden tahayyül etmeye başlamışlardı.⁴ Çok dilli ve çok milletli Osmanlı kadın hareketi ise çıkardıkları dergi ve gazetelerde, kurdukları derneklere kadınların boşanma ve miras hakkının tanınması, kamusal alanda taciz, hane içi ilişkiler gibi pek çok farklı alandaki kadın sorunlarına dikkat çekmiş ve hak mücadelesini örgütlemiş⁵, Balkan Savaşları, 1. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemlerinde sadece cephe gerisinde değil; cephede de mücadele etmişlerdi. Ancak yeni devletin kurulmasıyla birlikte görmezden gelinmeye başlanan bu kadınlar, devlet feminizmi eliyle yaratılmakta olan batılı, modern görünümlü salon/vitrin kadınları yani ‘makbul kadınlar’ ile ikame edilmeye çalışılıyordu. Kadın, bir özne olmaktan ziyade modern cumhuriyetin üzerinde çalıştığı bir proje olarak düşünülmekte; kadının statüsü yalnızca aile ve cemiyet içindeki konumu üzerinden tarif edilmek isteniyordu. Örneğin yazar Halide Edip Adivar, milliyetçi ve militer propagandist yazılarıyla Milli Mücadele Dönemi’nin sembolik isimlerinden biri olmasına rağmen, Atatürk ve ona yakın çevrelerle görüş ayrılıkları yaşamış; ‘uysal’ ve ‘itaatkar’ yeni cumhuriyet kadını kalıbına oturmadığı için adeta tarih ve siyaset sahnesinden silinmek istenmişti. Onlarca yıllık kadın hakları mücadelesi “Atatürk, Türk kadınlarına haklarını bahşetti” cümlesine hapsedilerek yok sayılmaya çalışılmıştı. Benzer şekilde dönemin ünlü politik isimlerinden biri olan Nezihe Muhiddin ve arkadaşları Haziran 1923’te Kadınlar Halk Fırkası adıyla bir siyasi parti kurmak için harekete geçmiş ancak 1909 tarihli seçim kanuna göre kadınların siyasi temsilinin mümkün olmadığı” gerekçesiyle bu talepleri reddedilmişti.⁶ Muhafazakar modernleşmeci yeni rejim, Osmanlı’dan kopuş maskesi altında yeni bir tarih yazarak, kadın mücadelesini tarihin dışına

³ Mehmet Ö. Alkan, “Laik Bir İdeolojinin Doğuşu Ya Da II. Meşrutiyet’te Türkçülüğün Toplumsal İdeolojisi: Yeni Hayat ve Yeni Felsefe Mecmuası”, *Tarık Zafer Tunaya’ya Armağan* (içinde), İstanbul Barosu Yay., İstanbul, 1992, s. 378.

⁴ Mustafa Gündüz, *II. Meşrutiyet’in Klasik Paradigmaları*, Lotus Yay., Ankara, 2007, s. 162, 163.

⁵ Önemle vurgulamak gerekir ki topraklar küçüldükçe kurtuluş reçetesi olarak daha da sahiplenen Türkçülük düşüncesi kadın hareketini de yakından etkilemiştir. Ulus-devletleşme sürecine damgasını vuran milliyetçilik akımları bu bağlamda yalnızca kendisini Türk-Müslüman olarak tanımlayan kadınları değil; Ermeni ve Kürt kadınlarını, dolayısıyla onların siyasi taleplerini ve hak mücadelelerini de etkilemiştir.

⁶ Yaprak Zihnioğlu, *Kadinsız İnkılâp*, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

itmiş, öte yandan da kendi güdümünde apolitik ve itaatkar, yardımlaşma faaliyetleriyle sınırlı bir kadın örgütlülüğü tesis etme çabasına girişmişti.

Bu açıdan bakıldığında AKP rejiminin “Yeni Türkiye”si ile, “Eski Türkiye” arasında büyük kopuşlardan ziyade katı sürekliliklerin olduğunu söylemek mümkün. Halide Edip örneğine benzer bir başka kadın ise kendisini “imanlı feminist” olarak tanımlayan Sibel Eraslan.

Eraslan, kamusal alanda başörtüsü yasağının olduğu yıllarda üniversitede türban mücadelesi yürütmüş, AKP’nin selefi sayılabilecek Refah Partisi İstanbul İl Örgütü’nde “hanımlar masası” içerisinde örgütlenmiş ve militan sokak siyaseti yapmış bir isim. 27 Mart 1994 yerel seçimleri öncesi kapı kapı gezip gazetelere görüş vermiş ve İl örgütünün “yenilikçi” yapısını anlatarak, kadınların siyasete katılımının önemini vurgulamaktaydı. Seçimlerde İstanbul İl yönetimini kazanılması ve belediye başkanlığına bugünün cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan’ın gelmesiyle beraber kadınların, özellikle de Sibel Eraslan’ın seçim çalışmalarındaki katkısı görmezden gelinmiştir. Sokak çalışması yürüten kadınlar görevden alınmış, yerlerine parti içerisinde aktif olan erkeklerin eşleri, çocukları getirilmiştir. RP İstanbul İl Komisyonu başkanı olarak R.Tayyip Erdoğan’la yaptığı son konuşmaya dair şunları [diyor](#):

S.E.: Başkanım, sizin danışmanlarınızdan, genel sekreterlerinizden birinin kadın olmasını beklerdim.

R.T.E.: Nasıl olur? Bu fitrata aykırıdır!

S.E.: Ama başkanım biz kapı kapı gezerken daha zorunu yaptık.

R.T.E.: Onu davanız için yaptınız. Allah rızası için yaptınız.

Erdoğan’ın kadın-erkek eşitliğinin [fitrata aykırı](#) olduğu inancı, yalnızca yasa değişikliği ve düzenlemelere yansımakla kalmıyor; kadın örgütlülüğünün çehresinin değiştirilmesi yönünde bir çabayı da içinde barındırıyor. Cumhurbaşkanı’nın kızı Sümeyye Erdoğan’ın yöneticiliğini yaptığı Kadın ve Demokrasi Vakfı (KADEM), Ahmet Davutoğlu’nun eşi Sare Davutoğlu’nun Kadın Sağlıkçılar Dayanışma Derneği (KASAD-D) ve Ayrımcılığa Karşı Kadın Hakları Derneği (AK-DER) gibi hükümet politikalarının savunuculuğunu yapan dernekler rejim tarafından teşvik ediliyor. Bunun sonucunda da feminist ve LGBTİ+ mücadele içerisinde yer alan sayısız aktif kurum ve örgüt yok sayma, kriminalize etme, marjinalleştirme ve itibarsızlaştırma yöntemleriyle siyasi arenadan uzaklaştırılmak

isteniyor. Kadın hak ve meselelerinin tartışıldığı ulusal ve uluslararası toplantılarda Türkiye’yi temsilen rejime yakın isimlerin yani ‘yeni türkiyenin makbul kadınlarının gönderilmesi’ [örneğinde](#) olduğu gibi feminist yapılanmaların eylem, faaliyet ve görüşleri yok sayılmaya çalışılıyor. 15 Temmuz 2016 darbe girişimi ve ilan edilen OHAL sonrası KHK’ler eliyle kapatılan hem kadın hakları mücadelesinde hem de Kürt siyasi arenasında önemli yeri olan kadın kurum ve kuruluşlarının kapatılması, özellikle HDP’li kadın milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılarak vekilliklerinin düşürülmesi ve tutuklanması, Kürt illerindeki belediyelerde kadın birimlerinin başına erkek kayyımların atanması, Türkiye genelinde pek çok ilde Onur Yürüyüşlerinin yasaklanması, üniversitelerdeki kadın çalışmaları birimlerinin başına erkeklerin getirilmesi, vb daha pek çok vaka bir yandan makbulleşmek istemeyen kadın ve LGBTİ+lerin politik ve sosyal kazanımlarına, hayatına ve mücadele tarihine doğrudan devlet müdahalesinin boyutlarını gözler önüne [sererken](#), diğer yandan da ikame edilmek istenen “yeni”nin hiç de o kadar yeni ve yabancı olmadığını gösteriyor. Cumhuriyetin ‘kurucu babaları’ Osmanlı’yı, AKP rejiminin ‘kurucu babaları’ ise Kemalist mirasla arasına kalın bir çizgi çekerek geçmişten kopup ‘yeni’ olma iddiasında bulunsa da, kadın mücadelesi tarihi açısından sonuç kötü ve sıkıcı bir süreklilikten ibaret.